

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Максимів Х.

Науковий керівник – доц. Петришин Г. Р.

ПРИРОДА НЕГАТИВНИХ ФОРМ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Питання дослідження характеру і поведінкових моделей людини є фундаментальним для соціологічної науки. Саме поведінка індивіда є головним фактором формування суспільних відносин, рівно ж як і рушієм змін у соціальній структурі суспільства. Одним з найбільш переломних періодів становлення людини як особистості є підлітковий вік, коли особистість вступає у ряд нових для неї соціальних відносин. Розширення сфер її соціальної діяльності відображається на загальному стані соціалізації. Перейшовши зі стану дитини у стан підлітка, молода людина стикається з великою кількістю проблемних ситуацій, які потребують вирішення на поведінковому рівні.

Метою даної роботи є дослідження девіантної поведінки підлітків як засіб підвищення власної самооцінки.

Згідно з поставленою метою логічно визначити наступні завдання: дати чітке обґрунтування термінів «девіантна поведінка» та «підліток»; з'ясувати соціальні умови, які впливають на формування соціального характеру підлітка; дослідити види девіантної поведінки серед українських підлітків та її наслідки.

Що ж таке поняття «підліток»? Описати підлітка можна як юнака або дівчину в перехідному від дитинства до юності віці. В залежності від країни (регіону проживання) і культурно-національних особливостей, сучасна наука визначає підлітковий вік від 14 до 15-17 років. Підліток - ще не цільна зріла особистість. Його несформованість проявляється у боротьбі протилежних рис та прагнень.

Найсприятливішим періодом життя для становлення соціального характеру та соціальної відповідальності вважається вік від 2-3 до 9-10 років, коли діти багато і часто спілкуються, як з дорослими, так і з ровесниками, та відкриті для сторонніх впливів, наслідуючи всіх і в усьому. Дорослі люди в цей час, маючи необмежену довіру у дитини, можуть впливати на неї словом, вчинком та дією, що створює сприятливі умови для підкріплення необхідних форм поведінки.

Дуже велике значення для формування соціального характеру має праця підлітка. Це можуть бути шкільні майстерні, пришкільна ділянка, об'єднання та гуртки і т. д. Саме в процесі колективної праці розвиваються кращі риси спрямованості і волі особистості. Також важливою складовою є спілкування з оточуючим світом і людьми навколо. Адже в підлітковому віці активно розвиваються і закріплюються вольові риси характеру, а в ранній юності закладаються базові моральні та світоглядні настанови.

Вирішальний вплив на формування соціального характеру дитини справляє виховання. Не існує дітей, характер яких не можна було б перевиховати і, яким не можна було б прищепити певні позитивні якості та усунути негативні риси. Найважливішим засобом виховання є праця, завдяки якій формуються такі риси як цілеспрямованість, колективізм, наполегливість.

У підлітковому віці молода людина в пошуках власної ніші у суспільстві стикається з певними проблемами на своєму життєвому шляху. Саме таким чином може зародитися певне позитивне чи негативне відхилення у поведінці молодого хлопця чи дівчини. Такий процес часто називають девіантною поведінкою (від лат. *deviatio* – відхилення) – поведінка, що відхиляється від суспільно прийнятої норми. Соціологічне пояснення девіації вперше дав французький соціолог Е. Дюркгейм. За Дюркгеймом, основною причиною девіації є аномія – відсутність регуляції поведінки у суспільстві, його аномічний стан [1].

В залежності від норми, яка порушується і з якою порівнюються особливості поведінки та її негативні наслідки, виокремлюють такі види девіантної поведінки:

- антисоціальну – суперечить правовим і соціальним нормам, загрожує благополуччю оточуючих та соціальному порядку. Цей вид поведінки поділяється на делінквентивну – дрібні правопорушення без притягнення до відповідальності (хуліганство, бешкетування, графіті тощо) і кримінальну (злочинну) – вчинки, що суперечать нормам права та нормам кримінального законодавства;

- асоціальну – є формою дезорганізації індивіда в соціальній групі або в суспільстві, де виявляється невідповідність соціальним очікуванням і моральним вимогам суспільства. Це сукупність вчинків, що характеризуються негативним ставленням індивіда до моралі та етики, до дисциплінованості, почуття обов'язку, поваги до оточуючих, ввічливості, чесності, порушення яких передбачає громадський осуд (статеве розбещення, зваблення, ексгібіціонізм, азартні ігри на гроші, втеча з дому, брехня, вживання нецензурних слів, бродяжництво, проституція тощо);

- аутодеструктивну – поведінка, що відхиляється від медичних або психологічних норм, загрожуючи цілісності і розвитку особистості (суїцид, віктимна поведінка, алкоголізм, релігійні культи деструктивної спрямованості).

Що ж саме може стати рушійною силою приєднання до такого виду поведінки, яка відрізняється від загально прийнятої у суспільстві? Основними причинами є прагнення до зміни свого життя, яке видається їм

нудним, одноманітним, монотонним та потреба самовираження. Девіантна поведінка поступово призводить до відсторонення від інших видів діяльності, звужує коло захоплень та інтересів.

Можна виділити декілька складових розвитку девіантної поведінки. Розглянемо основні з них. На першому етапі (ситуативний) проявляються окремі симптоми відхилень від нормальної поведінки людини. До таких прикладів можна віднести, зокрема, неслухняність, невиконання окремих соціальних вимог з боку батьків чи родичів та інших соціальних ланок. Цей етап є перехідний, оскільки особа ще може виправитися і уникнути відхилень у своїй поведінці за умов зміни виховних впливів, типу взаємодії та форм соціального контролю. Якщо ж цього не відбувається, то девіантна поведінка закріплюється.

Далі особистість переходить у другий етап, який можна охарактеризувати як етап стійких порушень. Його особливістю є наявність стійких порушень соціальних та моральних норм, що поступово наближається до межі правопорушень чи злочинів. На цьому етапі підлітку не подобаються існуючі правила життя тому він змінює її відповідно до своїх цінностей та бажань, що призводить до несприйняття батьківських настанов чи суспільних законів загалом.

На третьому етапі девіантна поведінка наближається до кримінальної (крадіжки, насилля). Особистість може сприймати свою поведінку як нормальну, оскільки вона відповідає власним нормам і цінностям.

Далі настає кримінальний етап, пов'язаний з багаторазовими проявами стійкої, соціально небезпечної поведінки, входження до груп з яскраво вираженим характером асоціальної і антисоціальної спрямованості. Згідно результатів досліджень В. Оржеховської, щодня в Україні підлітки скоюють в середньому 104 злочини, в тому числі: одне вбивство або важке тілесне пошкодження, зґвалтування, два-три розбійних напади, вісім пограбувань, двадцять шість 75 крадіжок державного, 45 – особистого майна громадян (з них 16 квартирних крадіжок). Відмічається зниження віку правопорушників (підлітки віком 14 – 17 років становлять 8 % загального населення України, однак вони скоюють чверть усіх злочинів). Лише за останні 5 років питома вага скоєних злочинів зросла на 15 % [2, с.56-58].

П'ятий етап - деструктивний - характеризується особливо небезпечною девіантною поведінкою, важкими соціальними відхиленнями, стабільним відчуженням особистості від суспільства, його норм і цінностей.

Шкідливим для формування нормативної поведінки дитини є неузгодженість і суперечливість настановлень батьків та різні види насильства батьків по відношенню до дітей (фізичне, сексуальне насильство, психічне). Вагомим чинником впливу є і байдужість до дитини, зневажання її інтересів, духовних та матеріальних потреб. Агресія, жорстокість, бажання неусвідомленої помсти чи, навпаки, загострене прагнення пошуку психологічного захисту і опіки з боку інших людей – це далеко неповний перелік станів і виявів, що сигналізують про можливість формування основ девіантної поведінки.

Вагомим чинником впливу на формування поведінки, що відхиляється від норми є перебудова взаємин підлітка з дорослими у період дорослішання. Це період, коли їх приклад поведінки вже не сприймається абсолютним і визначальним, як у дитинстві. Однією з основних потреб стає потреба у звільненні від контролю і опіки старших. Як наслідок, виникає дуже багато конфліктних ситуацій між підлітками і оточуючими їх дорослими. Негативний вплив на міжпоколінні конфлікти надають: соціальна нерівність і соціальна несправедливість, конкуренція та безробіття, етнічні, станові та релігійні розбіжності.

Конфлікт поколінь можна трактувати як особливий вид соціального конфлікту, обумовлений об'єктивними умовами і суб'єктивними факторами взаємодії представників різних поколінь. Даний конфлікт може протікати латентно або відбуватися явно як зіткнення інтересів, думок, уявлень, поглядів та ідей. Найбільш експресивне і агресивне протистояння поколінь відбувається на макрорівні в площині ідеології.

Висновки. Отже, проблема девіантної поведінки підлітків була і залишається актуальною для будь-якого суспільства. Безумовно, девіантна поведінка потребує подальшого вивчення, оскільки вона пов'язана з такими негативними феноменами як реальна шкода для життя особистості або оточуючих людей, соціальною дезадаптацією тощо. Основними факторами фактори, що обумовлюють генезис різних форм негативної девіантної поведінки є: індивідуальний, педагогічний, психологічний та психологічний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко О. М., Андрейчева А. О. Поняття девіантної поведінки в соціальному та психологічному аспектах /О. Макаренко, А. Андрейчева // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.Ekmair.ukma.edu.ua/.../Makarenko_Poniattia_deviantnoi_po...
2. Оржеховська В.М. Превентивна педагогіка: [навчальний посібник] / В.М.Оржеховська, О.І.Пилипенко. – Черкаси: Вид.Чабаненко Ю. – 284 с.